

KISWAHILI

Karatasi ya 2

KIDATO CHA NNE

1. UFAHAMU

a) Ni dalili ipi inayoonyesha mwanzo wa mageuzi? (al.1)

- Kuzinduliwa kwa mtaala mpya wa kutoa mafunzo kwa maafisa wa polisi $1 \times 1 = 1$

b) Mtaala mpya unalenga nini? (al.4)

- Kuimarisha utendakazi katika kikosi ambacho kwa muda mrefu kimelaumiwa kwa kulowa ufasadi na uvunjaji wa haki za kimsingi
- Unaashiria mwanzo wa mageuzi makubwa yanayonuiwa kukipatia kikosi hicho sura mpya
- Kuwapa maafisa wa polisi mafunzo mapya
- Kuunda kikosi imara chenye nidhamu na kinachoheshimu haki za kibinadamu $4 \times 1 = 4$

c) Eleza lawama zinazoelekezewa kikosi cha polisi (al.2)

- Ukosefu wa nidhamu
- Kutoheshimu haki za binadamu/kimsingi
- Kukolea kwa ufasadi

d) Kwa mujibu wa taarifa eleza mageuzi matatu yaliyofanywa katika kikosi cha polisi (al.3)

- Maafisa wa polisi kupokea mafunzo kwa kipindi cha kati ya miezi 15 na 21 kinyume na awali ilipochukua miezi 9
- Alama za kujiunga na kikosi hicho zimeongezewa kutoka D hadi C
- Asilimia 10 ya makurutu wawe na digrii kutoka chuo kikuu ili kuhitimu naibu wa inspekta wa polisi
- Usawa wa jinsia kuzingatiwa katika uajiri wa maafisa wa polisi $3 \times 1 = 3$

e) Taja makundi mawili yaliyohusika katika kuandaa mtalaa mpya (al.2)

- Jopo iliyoteuliwa na Rais mwaka wa 2003
- Taasisi ya elimu
- Wakufunzi kutokea chuo cha mafunzo cha Kiganjo
- Wataalam wa maswala ya usalama kutoka Uswizi $2 \times 1 = 2$

f) Eleza maana ya maneno haya kama yalivyotumika katika kifungu (al.3)

i) Kubisha hodi

- Kuingia/kutukia

ii) Kukolewa

- Kuendeleza/kushamirisha

iii) Makurutu

- Wanafunzi wanaojiunga na kikosi cha polisi

2. UFUPISHO

a) Kwa maneno yasiyozidi 70, fupishsa aya za kwanza nne. (al.9)

- Serikali kuwasilisha bajeti
- Kueleza jinsi mabilioni yalivyotumiwa
- Serikali ya Kenya kusema itatumia shilingi 1.6 trilioni kwa maendeleo.
- Makadirio kuwasilishwa na kiongozi wa walio wengi bungeni
- Kukosa kueleza jinsi ya kupata kitifa hicho
- Habari hizi kunipa wasiwasi
- Kenya kudaiwa shilingi 1.8 trilioni na wafadhili
- Kutolaumu wale wasiolewa ukubwa wa deni hili

- Kugawanya deni hili kwa Wakenya wote
- Kila Mkenya kadaiwa shilingi 45,000
- Kenyatta kurithi deni kutoka kwa Kibaki
- Deni kumkosesha usingizi Rais
- Kutafuta njia ya kulipa bila kuathiri uchumi

$$9 \times 1 = 9$$

Mtiririko alama 1

b) Kwa nini serikali haitaweza kulipa madeni yake. (maneno 40-50) (al.6)

- Serikali kutenga fedha nyingi kuwalipa wafanyikazi
- KRA kutokusanya kiwango kinachohitajika
- Ukusanyaji wa ushuru kutatizwa na hofu wakati wa uchaguzi
- Serikali za kaunti kupendekeza kutumia mabilioni ambayo hawana

$$4 \times 1 = 4$$

Mtiririko alama 1

3. SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (alama 40)

a) Tambua sauti.

Kipasuo ghuna cha kaakaa laini (al.1)

- /g/

b) Unda neno lenye muundo ufuatao wa sauti (al.1)

KKKKI

- Mchwa

c) Eleza maana ya istilahi zifuatazo za sauti (al.4)

i) Kiimbo

- Kupanda na kushuka kwa sauti mtu anapozungumza

ii) Konsonanti mwambatano

- Mfuatano wa konsonanti mbili au zaidi katika silabi unapotamka

d) Tunga sentensi moja ukitumia neno –zuri kama kiwakilishi, kivumishi na kielezi (al.3)

- Vizuri vile ni vya watu wazuri walioandikiwa vibaya

e) Eleza tofauti kati ya sentensi hizi (al.2)

Ningesoma kwa bidii ningepita mtihani.

- Kuna uwezekano wa kitendo kutendeka/wakati uliopo

Ningalisoma kwa bidii ningalipita mtihani

- Hakuna uwezekano/wakati uliopita

f) Tunga sentensi moja sahihi itakayotumia vitenzi vifuatavyo (al.3)

-wahi, -enda, -ona

- Aliwahi kwenda kumuona afisini mwake (1x3=3)

g) Huku ukitumia mifano mwafaka, tofautisha silabi wazi na silabi funge (al.2)

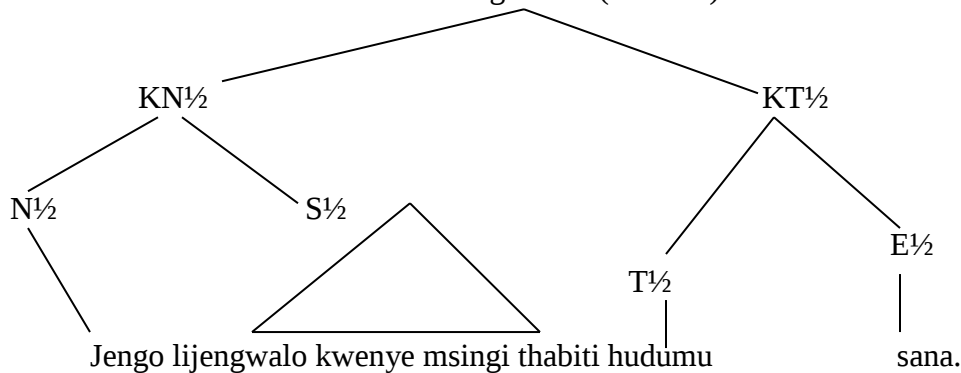
- Silabi wazi ni zile zinazoishia kwa irabu k.m. ru + ka ba + ba

- Funge ni zile zinazoishia kwa konsonanti k.m. m + t u Da - k - ta - ri

- h) Andika sentensi ifuatayo katika hali ya yakinishi (al.2)
Wanafunzi wasiposoma kwa bidii hawatapita mtihani
- Wanafunzi wakisoma kwa bidii watapita mtihani
- i) Bainisha vishazi katika sentensi ifuatayo (al.2)
Gaidi aliyelipua guruneti ile ametiwa mbaroni
- Gaidi aliyelipua guruneti – k – huru ametiwa baroni – Kishazi tegemezi
- j) Andika katika msembo wa taarifa: (al.2)
“Wakazi wa eneo hili ni wafugaji stadi wa sungura” kakangu aliniambia.
- Kakangu aliniambia kuwa wakazi wa eneo hilo ni wafugaji stadi wa sungura.
- k) Bainisha aina za virai katika sentensi ifuatayo (al.3)
Sheria hizo mpya zilitundikwa juu ya ukuta usiku wa manane.
- Sheria mpya – Kikundi nomino
 - Zilitundikwa juu ya – Kikundi tenzi
 - Juu ya ukuta – Kikundi kihusishi
 - Usiku wa manane – Kikundi kielezi
- 1x4 = 4
- l) Unda nomino kutokana na vitenzi vifuatavyo (al.2)
- i) Sali
- Sala, msala, msalihina,
- ii) La
- Chakula, mlo, mlaji, ulaji

- m) Changanua sentensi ifuatayo kwa njia ya matawi (al.4)

S. Changamano (alama 1)

- n) Andika katika kauli ya kutendesha (al.2)
Amani alikunywa pombe mpaka akalewa sana
- Pombe ilimlevya Amani
- o) Andika kwa udogo (al.2)
Njia iendayo mbinguni ni nyembamba
- Kijia kiendacho mbinguni ni chembamba 1x2 = 2

- p) Neno changa lina maana ya kutoa kitu au fedha ili kukusanya kwa makusudi Fulani. Eleza maana zingine mbili (al.2)
- Umwa viungoni au mishiopani kama ugonjwa wa biridi ya bisi
 - Siyokomaa/siyohevuka
- q) Taja nahau zingine mbili sawa na “Enda ahera” (al.2)
- Kata kamba
 - Aga dunia
 - Ipa dunia kisogo
 - Enda jongomeo
- r) Andika kwa wingi (al.1)
Zigo la kuliwa halilemei
- Mizigo ya kuliwa hayalemei

4. **ISIMU JAMII (alama 10)**

Soma kifungu kifuatacho halafu ujibu maswali.

“Naona “Horsepower” mwenyewe ndiye atakayepiga, atakayecheza foul hiyo. Wachezaji wa.....”

- i) Tambua sajili inayorejelewa (al.2)
- Sajili ya michezo/kandanda/kambumbu
- ii) Tambua sifa zinazobainisha sajili yenyewe (al.8)
- Lugha changamfu/cheshi/porojo
 - Kupiga chuku/kutiwa chumvi
 - Lugha shawishi
 - Utohozi/mf. Foul, Horse power
 - Lugha mseto/kuchanganya ndimi/msimbo
 - Matumizi ya tamathali za usemi
 - Lugha nyepesi inayoeleweka
 - Kuhamisha ndimi
 - Huchanganywa na nyimbo
 - Matumizi ya msamiati teule wa kambukambu
 - Kauli/sentensi fupi fupi
 - Sentensi zisizokamilika
 - Uradidi/takriri/urudiaji
 - Matumizi ya lakabu
 - Sifa kemkem kwa wachezaji

Zozote nane $1 \times 8 = 8$

Adhabu

Makosa ya sarufi ya kwanza manne yaondolewe alama 2 $4x^{1/2} = 2$

Makosa ya hijai hadi manne $4x^{1/2} = 2$

Jumla alama 4

